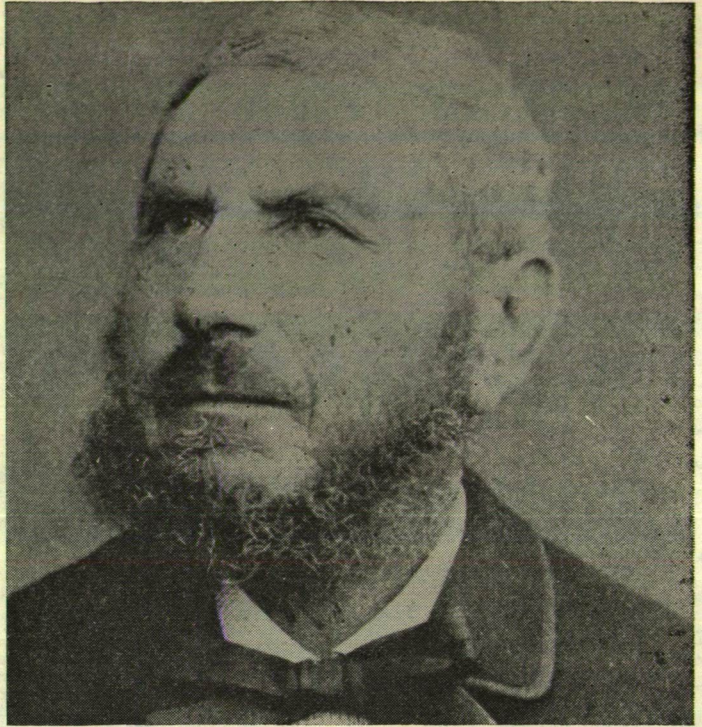

Lapok

egy honvéd-

emlékezésből

MAJOR ISTVÁN

Major István, egy győri gabonakereskedő polgárcsalád 29 éves fia, a győri városháza toborzószobájában 1848 márciusának lelkesült napjaiban felcsapott „önkéntes hadi nemzetőr”-nek. Néhány hetes kiképzés után egy reggelen a csapatok a főtéren felsorakoztak, búcsúzkodó szülők, ismerősök, szeretők álltak körül a teret, elhangzott a buzdító beszéd, aztán a vezényszó: „Féljebb, indulj!” A csapatok féljebb fordultak. „Dobszó és folytonos Kossuth éltetés közt indultunk és hagytuk el a várost.” Ezzel az elindulással kezdődik az az emlékirat, amelynek néhány részletét most az olvasó kezébe adjuk. De minthogy terjedelmi okokból a Tiszatáj csupán részleteket tud belőle közölni, hadd bocsássak előre néhány magyarázó mondatot.

Az egykori nemzetőr memoárjának létezéséről úgy szereztem tudomást, hogy az iratok őrzőjétől, Nagy Anna szegedi nyugdíjas tanárnőtől, Major István unokájától levelet kaptam. Felfigyelve az 1848—49-i események iránti érdeklődésemre, felajánlotta: vegyem kézbe nagyapjának kéziratos emlékezéseit. Képzeltető, mekkora öröm ütött meg, mikor az írással megismerkedtem: becses emberi és történelmi értéket tartok a kezemben! Egy lelkes buzgalmú fiatalember hazafiúi emelkedésének, a történelmi viharokban forgolódo egyszerű katonának olykor megrendítő, s mindenképpen tanulmányozásra, az olvasók érdeklődésére méltó dokumentumát.

Az emlékezés már a harcok, a bukás, sőt a kiegyezés után, 1869-ben egy Tisza menti kis bányai faluban, Szadán íródott. Negyven évvel a leírt események után. Negyven év megfakithatta, de el nem moshatta az egyéni emlékeket, melyeket egy országos lelkesültség és tragédia kollektív emlékezete is segített ébren tartani. Mi adja az emlékirat különös értékeit? Egyebek között az, hogy írója, a nemzetőrként harcba induló, a háborút végigküzdő, majd a tragikus bukás után koldusruhában bujdosó Major István a sors és a hadjárat különös forgandósága következtében jelen volt a szabadságharc majd mindegyik sorsdöntő eseményénél. Párhónapos ka-

tonaként részt vett a pákozdi csatában, majd a többiekkel együtt Schwechat alá vonult, hogy a fellázadt, forradalmi Bécszet felszabadítsák. Ismeretes a Móga-féle hadvezetés ingadozása, a tragikus halogató tévovázás, melynek szegyenletes futás lett a vége. A nagyszerűnek ígérkező hadmozdulat kudarcba fulladt.

Azután az osztrákok körülzárta Komárom védelme következett. Itt járt le a hat hónapra vállalt nemzetőri szolgálat, s Major István úgy döntött, nem tér haza családjához, hanem beáll a honvédseregbe. A tüzérekhez került. Még mindig közkatona. Úgy látszik, a tüzéri beosztás, ismerkedés az ágyúkkal, előbb a 3 és 6 fontosakkal, majd a 12-es, a 18-as és 20 fontos lövegekkel egész életre kisugárzó élményforrás maradt: hallatlan büszkeséggel és megindító részletességgel emlegeti, hogyan tanulta meg a pontos célzást Ring és May hadnagytól, a „nagyörténelemből” is ismert Makk és Krivácsy ezredestől, hogyan lett az egykori győri polgárjelöltből — nagy kitüntetés! — a szabadságharcban először itt használt 60 fontos mozsárágyú irányzója. „Itt büszkén elmondhatom, hogy én voltam az a tüzér, ki a magyar hadjáratban, Komárom védelmében az első bombát dobta az ellenségre.”

Komárom felmentése után az ostromlottakból ostromlók lettek: Budavár ostroma következett. Itt lépett elő tüzemesterré; parancsnoka, Ring hadnagy pedig főhadnaggyá. Előléptetését tüzértársaival együtt azon a két aranyon ünnepelte meg, amit kitüntetésként Görgey kezéből vett át a budavári Sándor-palota folyosóján. Aztán Temesvár ostroma, vagyis a szabadságharc utolsó, tragikus nagy csatája következett. Majd pedig a vég: Világos. Bujdosás a hegyek között, majd menekülés, egy Temesvárott szerzett koldusgúnyában Szegedre, hogy egy itt megtalált győri gyermekkori pajtás — akkoriban hajókormányos — pártfogásával elrejtőzzék egy gabonáshajón. Tiszai hajóslegény lett a Temesvár alatt már hadnaggyá előléptetett egykori nemzetőrből. Majd — mert Győrbe nem mert hazamenni — apja megbízásából a Bácskában és Bánátban búzát vásárolt, azzal kereskedett.

Katonasors, testközelen a történelem nagy pillanataihoz — ez önmagában is értékessé teszi az emlékezést, de még inkább az, hogy a történelemből ismert, sokszor megírt, elemzett és vitatott eseményeket „alulról”, a küzdő katona szemével látja és láttatja. Politikusok, hadvezérek, tábornokok tollából származó bőséges memoárirodalmunkban, íme, felbukkan az egyszerű katonáé! Akár rekonstruálni lehet leírásaiból az egykori tábori életet, a harcok, ostromok katonaszenvedéseit, magát a háborút. Így többek közt a feljebbvalók és a közkatonák viszonyát: a főtisztek csak mint fényes látogatók, szemlélők (Temesvár alatt könnyelműen mulatozó gavallérok!) jelennek meg. Jellemző eset a komáromi epizódból: egy délután több törzstiszt megsejmelte az ágyútelepeket, egyikük — mert látta, milyen pontosan csapód-nak célba Major István lövései — megdicsérte a tüzért. Ki volt ez a törzstiszt? „A nevében ma már biztos nem vagyok, Leiningen, vagy Guyon volt?” A leírásból mi már tudjuk: Guyon Richárd volt. Az emlékirat szerzője — akárha tüzéreként is — közvetlenül benne volt a véres, embert daráló forgatagban, mellette pusztulnak kedves bajtársai, hullahegyeken gázol át, s mindvégig feltűnik annak a sánta osztrák katonának a figurája, akit Budán mentett ki a bosszúálló honvédek kezéből, s aki majd osztrák ruhába visszaöltözve szökteti ki a lugosi fogolytáborból egykori megmentőjét. Kaland a legizgalmasabbjából és mennyire emberi! Major István katonasorsa tízezrek sorsa volt, s épp e küzdő, vérvő tízezrek sorsa olykor szociográfiai pontossággal éled fel a kézirat lapjain. Részleteit — melyek, minthogy mi itt inkább a szegedi epizódokra figyeltünk, természetesen nem adhatják vissza az egészét — felemelő meglepődöttséggel nyújtjuk át az olvasónak: nemzeti múltunk, népi küzdelmünk felfedezés számba menő dokumentumát tartjuk kézben a szabadságharcra emlékező évfordulón. S jóleső érzéssel halljuk a hírt: a Magvető Kiadó könyv alakban megjelenteti.

Major István 1865-ben, 47 éves korában nősült meg. Házasságából hat lánya és egy fia született. Emlékezéseit „megörzött jegyzéket” alapján lányainak mondta tollba, Szadán. A tollbamondás éve: 1889. S a következő év őszén, 1890. október 6-án az egykori „bombász hadnagy” öngyilkossággal vetett véget életének. Miért éppen október 6-án? Magyarázat, úgy hiszem, fölösleges. „Szétszéledt a család. De annyira,

hogy három évtized múlva, 1920-ban a hét testvér négy országban találta magát, Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és szerencsémre édesanyám itt, Magyarhonban” — írja nagyapja emlékezéseire fűzött kommentárjában Nagy Anna. A kéziratot ők őrizték meg itt, „Magyarhonban”, Szegeden, s vele együtt azokat az emléktárgyakat is, amiket az egykori tüzér még a halálos veszedelmekből is magával mentett. Kilenc Kossuth-bankó, egy nemzetiszínű selyemszalagocska, egy dombornyomású Kossuth-portré nefelejcskoszorúban, alatta a tüzér kezeirása: „Testemen hordva őriztem a képet, melyet Budavár ostroma alatt köztünk szétosztott Ring hadnagyunk.” Köszönet a gondos megőrzésért és azért, hogy az emlékek őrzője, Nagy Anna a kéziratot a Tiszatájnak közlésre átengedte.

M. G.

BUDAVÁR BEVÉTELE

1849. május 20-án Ring főhadnagy a telephez jött, és elmondta, hogy másnap, 21-én reggel 3 órakor az ostromló hadsereg a várat megrohanja, arra az időre mozsarak készen töltve legyenek. A jelt a lövésre a kis kápolna mellett felállított ágyúk lövése adja majd meg. A vár körül felállított összes ágyúk és mozsarak tüzei tőlük telhető gyorsan fognak lőni, de csakis a vár falára, hogy attól golyóink az ellenséget távol tartsa addig, míg a honvédek a várfalhoz támasztják létráikat. Az egész rohanó hadsereg a vár fala alá ér, az azon tört részhez, a rohanó honvédek egymást lelkesítve kiáltják: „Rohanj előre! Előre!” E kiáltás után a tüzerek felhagynak a lövéssel, nehogy a rohanó honvédek közé hulljanak golyóink.

Mikor Ring főhadnagy beszédét bevégezte, azt kérdezte, jól megértettük-e? Mire igent mondtunk. „No akkor készüljeteK a holnap nagy napra, én itt leszek veletek, és egész erővel és kitartással fogjuk támogatni a derék honvédeket a nagy és dicső harcban.”

Éjjel 11 óra lehetett, mikor Ring főhadnagy tőlünk közeli lakásába távozott. Mi, tüzerek, mindig későn feküdtünk, mihez már szokva voltunk, elég volt egypár óra a kemény földön; most azonban az egész éjszakát ébren és beszélgetve töltöttük. Megemlékeztünk a derék honvédekről, kik holnap majd halálmegvetéssel támasztják a nagy létrákat a várfalhoz, kik közül sokan, nagyon sokan ma alosszák ifjú életük utolsó álmát. Ilyen szomorú beszélgetéssel múlt az éjszaka, s mikor az órát megnéztem, már háromnegyed háromat mutatott. Ekkor embereim a mozsarak mellé álltak. Ring főhadnagy is megjelent, s mindent rendben talált. Lestük az óramutatót az égő kanóc világánál, még öt perc választott el bennünket a nagy naptól, melyen folyt a vitéz honvédek vére, kik százával áldozták életüket a hazáért és szabadságért. Az utolsó perceket mi, tüzerek, is szorongó kebellet vártuk, de minden honvédszívnek sebesebben kellett dobogni akkor. Aztán eldördült az első lövés, bombák és gránátok rémes pattogása, a rohanó honvédek fegyvereinek ropogása hallatszott, közben a honvédek folytonos: „Előre! Előre!” kiáltása töltötte meg a löporfüstös levegőt. A jelszó és golyózapor közt állították nagy létráikat a vár falához a Bécsi kapu egész vonalán, mit rögtön el is leptek a honvédek és tolták egymást fel addig, míg a várfokot el nem érték. De ott az ellenség szuronya várta őket, és hullottak alá a mélységbe. Az ágyúgolyók által tört résznél borzalmas láрма közt folyt az elkeseredett küzdelem. Aztán lassan egymásután elnémultak a tüzerek ágyúi, ezzel a mi szerepünk megszűnt. De nem szűnt meg, sőt még csak ezután kezdődött igazán a vitéz honvédek élethalálharca, nekik tovább kellett küzdeni, addig, míg a várba bejutnak. De nem kellett sokáig várni arra az örökké dicső, örökké emlékezetes percre, hogy meglássuk a vár fokán büszkén lengeni a nemzeti zászlót, mit a győztes honvédek egetverő: „Éljen!” kiáltásokkal, a Rákóczi-induló hangjai mellett tűztek ki. Ez a Rákóczi-induló és a kitűzött lobogó még csak jobban lelkesítette a honvédeket további küzdelemre, mi most már a várfalon belül, az ott felhányt árkokban folyt, mit persze a németek makacsul védtek.

Az ágyúzás megszűnte után Ring főhadnagy így szólt hozzánk: „Tüzérek, ti megtettétek kötelességeket becsülettel, ágyúink fedezete alatt a vitéz honvédek a vár

falát megmászták, most a várban küzdenek, mi ezt tétlenül nem nézhetjük. Lábaik előtt fekszenek elesett honvédek fegyverei, szedjétek fel, s azzal jöjjetek utánam!” Ring főhadnagy lelkesítő szavai után fegyverrel kezünkben mi is mentünk a Bécsi kapuhoz, hol temérdek halott és sebesült honvéd feküdt, kiket a létrákról lelöktek, lelőttek, vagy leszúrtak... Az ott fekvő sebesültek jajgatása és segélykiáltása meghatott nagyon, de segíteni nem tudtam, mert bajtársaim már a létrákon fent a várfalon voltak, honnan a várba ugráltak, hova én is gyorsan utánuk mentem. Mikor felértem a vár falára, onnan halottakra kellett leugranom, hogy a várba jussak. Itt még megjegyzem, hogy a várfalon belül az volt a németek utolsó védvonal, azon árkokban folyt most az elkeseredett küzdelem, szuronyharc. Ez sokáig tartott, mert az erős védárkokat csak akkor hagyták el és menekültek beljebb a várba, midőn az árkok megteltek halottakkal. Benn a várban még tovább folyt a harc, de én bajtársaimmal oda már nem mentem, láttam, hogy az ellenség le van győzve, így visszamentünk a Bécsi kapuhoz. Innen tovább folyton halottak közt mentünk a vár nyugati sarka felé, hogy ott a németek ágyú- és bombatelepét megnézzem, kik ellen az ostrom alatt küzdenem kellett. Alig tettem meg a fele utat, midőn a város felől egy német tüzér, kezében karddal felém szaladt. Én megálltam, hogy vele megküzdjek, de mikor már közel volt hozzám, eldobta kardját, és „pardon”-ért könyörgött. Így meghagytam életét. Alig tettem azonban pár lépést, midőn az utcából üldözője, egy honvéd, felvont fegyverrel közeledett felénk, hogy lelője. De látta, hogy a német már honvéd kezébe került, így leeresztette fegyverét, és visszament a város felé. Ahogy tovább mentünk, csak akkor vettem észre, hogy foglyom jobb csipőjénél erősen vérzik, mikor okát kérdeztem, mondta, hogy a sebet üldözőjétől kapta. Megsajnáltam a nyomorult németet, elővettem zsebkendőmet, és azzal segítettem sebet bekötni, így mentünk tovább. Ekkor már nagyon sántított és gyakran vissza-visszanézett, nem jön-e utánunk honvéd. Azoktól igen félhetett, evégett tőlem elmaradni nem akart. Mikor a vár sarkához értünk, hová fogoly tüzérem előbb tartozott, szomorúan és reszketve nézte az ágyúk mellett elesett tüzértársait, kik borzalmasan össze voltak szurkálva és vagdalva. Egy másik ágyútelepnél, két összetört ágyú mellett, négy tüzér feküdt, iszonyúan meg voltak csonkítva, ezeket a bomba ölte meg, ezt igazolták az ágyúk körül széthullott bombadarabok. Amikor a vársarkot elhagytam, balra egy nagy épülethez értem, talán kaszárnya volt? Azon túl tágas tér, honnan a Bécsi kapu felé lehetett látni. A kaszárnya épületén kívül, a fal mellett egy sarokban is temérdek halott feküdt. Megálltam és azon gondolkoztam, hogy kik hordhatták oda össze, hiszen azon rövid idő alatt, míg odamentem, ez meg nem történhetett. Már csak azért sem, mert a városban még folyt a harc, különösen a Sándor-palota felől hallatszott nagy lárma és puskaropogás. Így arra a gondolatra jöttem, hogy azok még élve, maguk mentek arra a helyre, hol hátukat és egy oldalukat az épület fala védte, ott küzdöttek, míg el nem estek. Ezen a helyen láttam két társzekeret lovak nélkül, a szerekben kevés ágyútöltény és sok katonai egyenruha — világoskék kabát fehér zsinórral, ehhez hasonló nadrág — volt. Ezt horvát egyenruhának néztem, de miért álltak a katonai ruhával megrakott kocsik a téren — nem tudtam meg. Tovább mentem, hogy megnézzem a várfalon azt a részt, melyen a vitéz honvédek a nagy küzdelem után a várba nyomultak. Utamban fogoly tüzérem, mint árnyék, mindenhova elkísért, közben többször kérdeztem olyasmit, mi engem érdekelt. Bármit kérdeztem, mindig azt a választ kaptam: „Ich weiss nicht.” Így mit sem tudtam meg a folyton remegő némettől. Midőn a várfalon tört részhez értem, kinéztem, s láttam az erődöt, melyet a németek ott a rés előtt csináltak, a lecsúszott fal mellett széles és mély árok volt, mindkét végén a vár felé. Az onnan kiszédett földből erős, magas mellvédet emeltek, kissé beljebb egy másikat, az elsőhöz hasonló. E két erődből akarták a várba rohanó honvédeket visszaverni. A vár védői nagyon meg lehettek szorulva, mert egy harmadik vonalat kezdtek építeni, mire azonban már nem lehetett elég idejük ahhoz, hogy az első kettőhöz hasonló legyen. De nem is volt annyi földjük, hogy a mellvédet kellő magasságra emeljék. Ezen úgy segítettek, hogy a rakárban volt vegyes gabonát zsákokba rakták, és azon zsákokból emeltek védfalat. De mi volt mindez a hazáért és szabadságért küzdő honvédeknek,

kik akadályt nem ismerve, halált megvetve rohantak a mély árkokba, hová élve és halva tiporták be egymást. Ez volt a híd, melyen át a honvédek a várba jutottak, s ott küzdöttek tovább a győzelemig.

Mikor az emlékezetes helyet kegyelettel néztem, elgondoltam, hogy alig egy negyed órája, még fegyverrel kezükben küzdöttek az ott fekvő hős honvédek, s most a romok alatt alusszák majd örök álmukat. Míg e helyen meghatva jártam, fogoly tüzérem a szétdőlt kis erőd közt könnyes szemmel kötözte be újra vérző sebét, azután jött velem a főtérre, hol ezernyi honvéd szünni nem akaró örömlövéseit küldte a levegőbe, honnan a golyók visszahulltak. Hiába kérték a tiszték az örömittas honvédek, hagyják abba a lövöldözést. Ők csak folytatták mindaddig, míg maga Görgey a várba jött, hogy megjelenjék vitéz honvédei között. Mikor a hős honvédek meglátták Görgeyt, egetrázó, szünni nem akaró Éljen! kiáltással fogadták, kinek szavára végre megszűntek az örömlövöldözések. Görgeyt a törzstisztek körülvették, és mentek azon ház felé, hol a német várparancsnok, Henczy feküdt, hogy őt meglátogassák. Alig távozott Görgey kíséretével a főtérrel, a honvédek gyorsan szétszéledtek, csakhamar mindenféle értékes tárgyakkal jöttek ki a házakból, és vitték a Bécsi kapu felé. Ott a városból odaözönlött nép a szép, drága holmit, képeket, órákat és mindenféle hasznos tárgyat potom áron vásárolt össze és vitte tovább.

Míg én a gyors adásvevést a honvédek és polgárok közt egy kapu elől bámultam, addig az én német fogoly tüzérem, ki sebe fájalmától menni már alig tudott, leült egy közeli ház mellé, hogy ott pihenjen és várjon addig, míg érte megyek. De rövid ideig élvezhette nyugalmát, mert a honvédek hamar elcsípték és fegyverek közt kísérték a főtér felé, hihetőleg oda, hol a többi fogoly volt. Ezt csak akkor vettem észre, midőn a közelben levő kíváncsi polgárok azt kiabálták: „Nini, ott kísérnek egy német foglyot!” Én arra nézve, azonnal felismertem benne védencemet. Utána mentem, hogy kiszabadítsam, de alig mentem 25-30 lépést, midőn több honvéd mindenféle tárggyal megrakodva jött felém. Hozzám érve körülfogtak, kínálták, vennék-e tőlük férfi fehérneműt, vagy mint egyik honvéd mondta: „Itt ni egy pár sarkantyús csizma, ezt vegye meg, éppen tüzérnek való!” A tolakodót haraggal utasítottam vissza, mert tudtam, hogy mind azt, ami náluk van, a házakból „rekvirálták”. De az egyik élelmes honvéd, ki a csizmát kínálta, addig nem tágított, míg az alkut velem meg nem kötötte. Felpróbálni elmentünk a közeli tisztai istállókhöz, én annak falához támaszkodtam, húztam fel a kissé szűk csizmát. Míg azzal vesződtem, azalatt az istállóból három felynyergelt szép lovat vezettek ki a honvédek, s egész nyugodtan ráültek és kinyargaltak a várból. Azt hittem, hogy valamelyik főtiszt parancsára történik mindez, arra nem is gondoltam, hogy a honvédek maguk részére „rekvirálták” a német tiszték szép lovait. Mikor a velem alkudozó honvédnek a csizma árát, egy ezüst húszast átadtam, ő is távozott, én meg a tisztai istálló ajtaja felé indultam, honnan nagy láрма hallatszott. Odaérve bementem megtudni a láрма okát, s láttam, hogy egy felynyergelt szép szürke lovat két honvéd kétfelől erősen tart. Mindenik magának akarta, és ezen összevesztek. A rajtuk kívül ottlevő 4-5 honvéd a megmaradt lovak között tartott szemlét, de azoknak nem volt elég bátorságuk „rekvirálni”. Mikor a két civakodó fél engem meglátott, az egyik azt kiáltotta: „Ide jöjjön, tüzér úr, legyen a szürke a magáé!” Azzal nagyot rántott a kantárszáron, úgy, hogy a másik megadással engedte. Az erősebb megalégedéssel mondta: „Így ni, most sem a tied, sem az enyém, vigye tüzér úr, jó lesz magának!” E szavakkal a szürkét az istállóból kivezette és kínálgatta, hogy üljek fel rá. Mikor látta, hogy vonakodom, mérgeesen kiáltotta: „Üljön már fel rá, mert ha nem, akkor én ülök rá, de akkor tudom, nem látja többé!” Megértette velem, hogy azonnal kell határoznom, mert ha én el nem viszem a könnyen szerzett gyönyörű szürkét, akkor elviszi más. Tehát azt kellett tennem, amit soha nem tettem, eddig nem „rekviráltam”. Akaratlanul is felültem a szürkére, s az gyorsan vitt ki a várból. Hamar észrevette a ló, hogy nem az előbbi gazdája ül a hátán, s hogy megbosszuljon, többször a házak falához szorította hol az egyik, hol a másik lábam. Alig bírtam a tüzes állattal, s örültem, midőn Ring főhadnagy lakásához értem. Elmondtam neki a kalandom, hogy s mint jutottam a szép szürkéhez. Ring főhadnagynak tetszett a kaland is, de még jobban

tetszett a szép szürke. Én már megbántam, mert lóra szükségem nem volt, de bántam azért is, mert se istálló, se abrak nem volt. Pillanatok alatt magamban meghánytam-vetettem a dolgot, és kértem Ring főhadnagyot, vegye át tőlem a lovat. Nem kellett soká kérlelnem, örömezt elfogadta. Másnap a szép szürkével Pestre lovagolt, de onnan többé vissza nem hozta, hihetőleg jó pénzért eladta.

A várban levő lovak, az istállók, házak kiürítése azon rövid idő alatt történt, míg Görgey törzsisztii karával a halálosan megsebesült városparancsnok Henczynél időzött. Ahogy onnan távoztak, akkor tudták meg a várban történt „rekvirálást”. Azonnal betiltották, a kapuk elé öröket állítottak, azok vigyáztak, hogy a várból bármily csekély tárgyat többé ki ne vigyenek. A tilalom után a győztes honvédek lassan elszéledtek, utánuk rom és pusztulás. De megmaradt az utókornak örök emlékül az 1849. május 21-i nevezetes nap és vele a dicső honvéd név.

Budavár bevétele után 2-3 nappal később Görgey napiparancsban kiadta az ősszen honvédzászlóalj-, valamint a tüzérparancsnokoknak, hogy az alantás tisztektől le a közvitézsig, kik a vár ostroma és bevétele alatt kitűntek, azokkal a Buda vári Sándor-palota folyosóján, kitüntetésük végett jelenjenek meg. A kitűzött napon Ring főhadnagy lakására mentünk, hol a parancsot felolvasta és utána azon öt tüzér nevét, kik ki lesznek tüntetve. Ezek közt voltam magam is. Éppen tíz óra volt, mikor a Sándor-palotához értünk, az emelet hosszú folyosója már tele volt felsorakozott honvédekkel és azok tisztjeivel, kik a sorok előtt álltak. A folyosó keleti végén volt azon ajtó, honnan Görgeyt várták, hogy megjelenjen. Az ajtó közelében állt a zászló-tartó, ki a vár bevételekor elsőnek tűzte ki a várfokra a nemzeti lobogót. Mellette egy dobos, ki a zászlótartót a várba követte, ezek után a honvédek és tüzérek hosszú sora következett. Kevéssel tíz óra után a tiszték beléptek embereik sorába, ekkor megnyílt az ajtó, hol előbb Görgey, majd utána segédtsíztje lépett ki. Ez utóbbi szöke fiatalember volt, bal kezében több kisebb csomagot melléhez szorítva tartott. Görgey a zászló előtt megállt és szalutált, néhány szót váltott a zászló-tartóval és annak tisztjével. Aztán a segédtsíztjéhez fordult, kitől az érdemrendet átvette és feltűzte a zászló-tartó mellére. Ezalatt a segédtsízt egy papírtekercset bontott fel, miből Görgey parancsára hat darab aranyat adott át a zászló-tartónak. Ilyen kitüntetésben részesült a dobos is. Alig ért Görgey a sor közepéig, midőn sajnálatát fejezte ki, hogy jelenleg nincs annyi érdemjele, hogy az arra érdemeseket azzal kitüntesse. De ha volna, akkor az egész tábornokot azzal kellene feldíszíteni, mert mindannyian megérdemelnék. Ezután a még hátralevő legénység egyenként két-két aranyat kapott. Mikor a tüzérekre került a sor, a derék tüzérkapitány kilépett a sorból, és azt mondta Görgeynek: „Tábornok úr, mi nem érdemjelért, de a hazáért és szabadságért küzdünk. Elég érdem nekünk az itt szerzett dicsőség és elismerés.” E szavaiért a tábornok a derék kapitányt megdicsérte, s ezzel a kitüntetések véget is értek. A tiszték Görgey körül csoportosultak, kölcsönös szalutálás után elvonultak, mi is. Az utcára érve sok pesti és budai polgár várt ránk, kik szerencsésnek érezték magukat, ha egyet vagy kettőt közülünk elfoghattak, hogy családuk körében megvendégljenek, s megosszák velünk örömeiket. Így tartott ez néhány napon át, mígnem azt a parancsot kaptuk, hogy Pesten az Újépületben leszünk elszállásolva. Oda mi, tüzérek, át is költöztünk, és naponta ágyúgyakorlatot tartottunk.

Néhány nap múlva Ring főhadnagy azzal az örömdetes hírral lepott meg, hogy a napi parancsban az előléptetett tiszték és altiszték névsora közt mindkettőnk neve szerepel. Ott olvasható, hogy őt főhadnaggyá, engem pedig tüzemesterré neveztek ki. E nap emlékére és megünneplésére a Görgey tábornoktól kapott két német aranyat áldoztam fel, mert utáltam a németet, ha aranyból volt is. Összehívtam tüzértársaimat egy vendéglőbe, és ott nyakára hágtam a németképű aranynak. Hisz akkoriban az igazi, jó magyar ember nem tűrte zsebében a német pénzt, sőt utálattal lökte el magától azt, ki őt azzal megkínálta.

SZEGEDEN ÁT TEMESVÁRRA

A vonat megindult és robogott velünk Szolnok felé. Odaérve megtudtuk, hogy a gőzhajó még nem áll ott számunkra, de egy-két nap múlva biztos ott lesz. Addig a városban leszünk elszállásolva. A város lakossága szívesen fogadott bennünket, és megvendéglelt. Kétnapi várakozás után megjött a hajó, annak fedélzetére felraktuk az ágyúkat és mozsarakat, s folytattuk utunkat Szeged felé. Odaérve, a híd alatt kötöttünk ki. Ismét partra raktuk az ágyúkat. Ennek híre a városban csakhamar elterjedt, s jött a temérdek kíváncsi nép a Tisza partjára, és bámulta az eddig még nem látott nagy ágyúkat és mozsarakat. Mindenki tudni akarta, honnan jöttünk s hová megyünk. Alig győztem felelni a sok kérdésre, de azt azért elmondtam, hogy a nagy ágyúkkal és mozsarakkal előbb Komárom várát védtük, azután Budavárát ostromoltuk, most pedig Temesvár alá megyünk, hogy ott a várat ostromoljuk. Ezt hallva többek szemében örömkönnyek ragyogtak, büszkén mondogatták egymásnak: „Látja kend, mit tudnak a mi honvéd fiaink!” Csak az nem ment a fejükbe, hogy miért vannak azok a német tüzérek velünk, kikkel a derék szegedi polgárok sehogysen tudtak megbarátkozni. Én azzal nyugtattam meg őket, hogy ezek mind magyar érzelmű németek, kik Budavár ostroma alatt szöktek át hozzánk. Erre csak azt válaszolták, hogy „hát szép biz a, de ki tudja, hátha spionok, aztán elárulják a hazát. No már, tüzér úr, ilyeneket nem hurcolnék magammal, inkább elzárnám őket!” Ezzel sok igazságot mondtak a derék szegediek. Folyton jöttek az újabb nézelődők, és nagyobb részük ugyanazzal a kérdéssel ostromolt, mint az előbbieket. Azoknak is el kellett mondani, amit az előbbi nézelődők már hallottak, de azért nem tágítottak, elhallgaták volna éjfélig is. Szerencsémre egy úr két város hajdú kíséretében jött felém, odaérve elmondta, hogy az ágyúkat és mozsarakat a mai nap tovább szállítani nem lehet, mivel lovak és kocsik kéznél nincsenek. Azokat a tanýáról kell berendelni, s míg azok felkészülnek és bejönnek, abba eltelik egypár nap. Addig a tüzérek Tisza-parti házakban lesznek elszállásolva. Én a városkapitány jelentését tudomásul vettem, s ezzel a hivatalos rész be volt fejezve. Ezután megnézte az ágyúkat és mozsarakat, miket eddig ő sem látott, s a hozzám intézett kérdésekre megadtam a választ, azzal távozott. Én meg megunva a folytonos válaszadást a sok kérdezősködésre, mentem beljebb a városba, hogy a sok beszéd-től kiszáradt torkomat egy pohár borral leöblítssem. Nem is kellett messze menni, mert a hídfőtől alig ötvenlépésnyire volt a kocsmá. Oda bementem, hol nemcsak jó bort, de jó paprikás halat is lehetett kapni, abból is egy kis adagot mindjárt el is fogyasztottam. Ezerkét az asztalnál ülő jó kinézésű félkapatos Csizsár nevű vagyonos polgárral ismerkedtem meg, kit a magyar hadjárat nagyon érdekelt. Folyton arról beszélt, és megkért, hogy legyek a vendége, míg Szegeden leszek. Köszönettel elfogadtam a szíves meghívást, de megemlítettem, hogy csakis estefelé mehetek, mert embereim közt az ágyúk feletti őrködést kell beosztanom. Megígérte, hogy az időre felkeres a mozsaraknál, és onnan elkísér a lakására. E megegyezés után a kicsi, de tiszta kocsmát elhagytuk a viszontlátásig.

Este nyolc óra lehetett, midőn vendégszerető, most már házigazdám jött értem, hogy az általa felajánlott lakást házában elfoglaljam. Odaérve, kedves felesége, a jó háziasszony fogadott, megmutatta a szép tiszta szobát, ahol lakni fogok. Mindketten sajnálatukat fejezték ki, hogy csak rövid ideig leszek náluk. Aztán jó magyaros vacsorához ültünk. Közben elbeszélték azon borzalmakat, miket a rácok Újszegeden és Szőregen a magyarok közt véghezvittek. Beszélgetés közben szülőhelyem után kérdeztek. Mikor megmondtam, hogy győri vagyok, nagyon megörültek, mert mint mondták, több győri gabonakereskedőt ismernek, kik többször házuknál meg is fordultak. Akiknek nevét elsorolták, azokat én mind személyesen ismertem. A kedélyes beszélgetés közben az idő gyorsan telt, már 12 óra volt, midőn nyugodni tértem. Reggel korán kelve embereimhez siettem, hol mindent rendben találtam. Azután a város főbb utcáit néztem végig, délben hazamentem, hol a háziasszony már várt a jó ebéddel. A délutáni-órakat házigazdám töltöttem a Tisza partján, megmutatta gyönyörű tölgyfa hajóit, azután elmentünk azon kis kocsmába, hol megismerkedtünk.

s ahol ő a délutáni kvaterkáját szokta fogyasztani. Gondoskodott is a kissé koros, de fürge Mári néni kocsmárosné, hogy a palackból a bor ki ne fogyjon, hogy azt ki fizette ki, azt felesleges mondanom, hisz én a házigazdám vendége voltam, ki többször elismételgette, hogy a bornak soha, de a németnek örökké ellensége marad. Aztán még többször ellátogattunk a jó Mári nénihez, hol mindig szívesen látott vendégek voltunk, kit én is, már mint a többi vendég, csak a keresztnévén Mári néni-nek szólítottam. Ez a keresztnévén szólítás, úgy látszik, a szegedi kiskocsmákban szokásos, nem is haragudott érte, sőt mellém ült és biztatott, hogy csak üssük ám azt a németet, mert annak ő is ellensége.

Mikor a szükséges kocsik és lovak megérkeztek, szinte még tovább szeretünk volna a vendégszerető alföldi magyar városban maradni, hol a német tüzérek is jól érezték magukat. Őket is bőven ellátták a derék polgárok minden jóval, azért mert a magyar tüzérek közé beálltak. Mikor indulásra készen álltunk, sok ennivalót hoztak az asszonyok és lányok a tüzéreknak, még az én volt házigazdám is megtöltötte kulacsomat Mári néninél. Így indultunk és hagytuk el a jó szegedieket.

A TEMESVÁRI BUKÁS

A nap már lemenőben volt, midőn a katonazene a főtéren játszani kezdett, s jöttek mindenfelől az aranygalléros és háromcsillagos tisztok szép fiatal nejükkel (ha ugyan azok voltak), utánuk az otlakó polgárok nejei és leányai, kiket csinos nyalka tisztok kísértek a kellemes sétányon, és vígan élveztek a jó zenét. Ezalatt Józsefváros és környékéről is jöttek az úri- és földművescsaládok ünnepi ruhába öltözve, hogy megnézzék a szép és érdekes tábori életet, a derék hazafiakat, kik a sétányokon kívül, csárdák előtt cigányzene mellett mulattak és táncoltak az őket bámuló menyecskékkel és lányokkal. Egy másik csárdánál az oláh honvédek és ficsúrok vegyest a „famos fáták”-kal festői öltönyükben ügyesen és nagy tüzzel járták a nemzeti táncukat. Ezt a tisztok és velük volt „dámák” nagy élvezettel nézték. Ezt a mulatságot szinte ünnepélyessé tette a vár körüli ágyúk dörgése és a várba lecsapódó bombák csattanása. E változatos mulatságot látva eszembe jutott, hogy gondolnak-e az ostromot intéző főtisztok arra, hogy az ő angyalvárukon kívül még Temesvár vára is létezik, és azt még be is kellene venni? Pedig azt zenével, táncsal, mosollyal, de még imádsággal sem lehet bevenni.

Holdvilágos este volt, mire a tisztok mulatozásáról nevezetessé vált szép Vadász-erdőt tüzértársammal elhagytam, ő lóháton, én kocsin ülve beszélgettünk el egymásnak az ott látottakat, és rossz jelnek vettük a főtisztok folytonos mulatozását, s a vár hosszan tartó ostromát.

A telephez érve jelentette a tizedes, hogy távollétem alatt semmi változás nem történt, folytatták az egyes lövéseket éjjel 11 óráig.

Másnap a németek kezdték az ágyúzást, erősen tüzeltek ágyúinkra, és bombázták Józsefvárost. Így folyt ez tovább, míg egy napon arra ébredtünk, hogy mérnökök és utászaink által kijelölt futóárkot a kitűzött jelek után sok munkás gyorsan ássa a most többfelé elágazót, hogy közelebb legyen, közelebb vigyék a várhoz. Ezt látva kezdtük hinni, hogy nemsokára komoly támadás lesz a vár ellen, mit már oly régen vártunk. De látnunk kellett, hogy egy másod-, vagy harmadrendű vár bevételehez sem elegendő a futóárok. Igaz, hogy közelebb vezet a várhoz, de a magas falakat létrák nélkül megmászni nem lehet, s mi legjobban hiányzik, az nincs meg. Faltörő ágyú a déli oldalon csak négy van az aradi tüzéreknak. Azokat sem használták fel arra, bressz lövés a várfalon sehol nem történt, holott nem egy, de több helyen kellett volna a várfalat megtörni, hogy ledőljön. Hogy annak törmeléke töltse be a mély árkot és azon át rohanjanak a honvédek a várfalra. Így volt ez Budavár bevétele-nél, de ami ott megvolt, az itt hiányzik.

...Egy délután 5-6 óra között Ring főhadnagy jött telepemhez, hogy készen tart-suk magunkat a vár bevételehez, mert hajnali fél 3 órakor a vár északi oldalán kezdik az áltámadást, hogy a németek figyelmét odavonják. Tíz perccel később a

déli oldalon a pétervárad kaputól a vár egész nyugati vonalát a honvédek fő ereje rohanja meg. A támadásra az aradi tüzerek huszonnégy fontos ágyúlövése adja meg a jelt, mire a vonalon levő összes ágyúk, a keleti vonalon a vár hosszában felállított „rekossé” lövegekkel oldal támadják meg a németek ágyúit. A gyors lövéssel csak akkor hagynak fel, ha a várfalon a nemzeti lobogót meglátják. Ha a vár bevétele nem sikerül, az esetben a honvédek visszavonulását ágyúink gyors tüzelésével fedezük. Ring főhadnagy parancsát azzal toldá meg, hogy a szokott bombázást éjjel 12 óráig folytassuk, hogy az őrseget kifárasztjuk.

Én lelkemből örültem, hogy valahára komoly támadást intézünk a vár ellen, s talán újabb érdemet szerzünk a vitéz honvéd névnek. Az est beálltával megtettük a szükséges előkészületeket a másnapi nagy napra. Annak végeztével a kapott parancs szerint lassan, de folytonosan lőttük a várat és a várost egyaránt éjjeli 12 óráig. Utána csend állott be, és a legények ledőltek a mozsarak mellé, míg én a nyugati vonal második és harmadik árkába mentem, hogy megnézzem azon helyet, hova a honvédek egész csendben bevonultak, hogy ott készenlétben várják az első lövést a támadásra.

Éjjel 2 óra volt, midőn telepemhez visszamentem, hol legényeim már ébren vártak. Nemsokára megjelent Ring főhadnagy is, ment az aradi tüzerek telepéhez, s ott várta be a hajnali fél háromot. Ekkor dördült el a vár északi oldalán az első ágyúlövés. Utána tíz perccel a 24 fontos ágyú megadta a jelt, mire pokoli lárma, puskaropogás hallatszott a vár déli és nyugati vonala felől, mit aztán a mi ágyúinknak dörrenései nyomtak el. A rohanó honvédek a németek puska és kartácstüzzel fogadták. De halált megvetve nyomultak előre a derék honvédek. De mivel a várfalon rés törve nem volt, s létrák hiánya miatt a várfalat meg nem mászhatták, így be nem juthattak. Sok halott és sebesült hátrahagyásával szomorúan és leverten tértek vissza az árokba. Többen fegyverüket földhöz vágták és szidták az ostromot intéző főtiszteket. Én meghatva néztem az elkeseredett és sebesült honvédek, bántott az a gondolat, hogy sok időt és embert vesztettünk hiába az ostrom alatt.

A sikertelen támadás után a németek felbátorodva késő estig erősen tüzeltek és bombázták a Józsefvárost, míg mi reményt veszítve gyéren viszonzottuk. Ez még fokozta a németek bátorságát, másnap ismét korán kezdték a tüzelést, míg mi megmaradtunk az előbbi egyforma lövések mellett.

A következő nap este 6-7 óra között sok lovas német katona sebes vágatva tört ki a várból, talán azért, hogy magukat tájékozzák. De huszárjaink az árkok szélén lesben álltak, és visszaűzték őket. Ilyen egyformán bizonytalanságban teltek a napok, senki sem tudta, de nem is sejtette, hogy mi következik ezután. A honvédek levertség vett erőt, elmúlt a jókedv és mulatság, csendesen és szótlanul járkáltak a tisztek is mindenfelé.

Aztán egy napon egyik legényem, ki a teleptől távol volt, jött hozzám és jelentette, hogy ő egy csendes félreeső helyen ágyúdörgést hallott Szeged felől. A legény állításának hitelt nem merem adni. Mi folytattuk a lövéseket. A legény még többször távozott, de visszatérte után hallgatott, én meg nem kérdeztem, hol járt.

Másnap reggel 9-10 óra lehetett, midőn a nyugtalan legény egy közeli kertbe ismét távozott, de csakhamar visszatért és komolyan állította, hogy ő megint ágyúdörgést hallott, de most már közelebről. Kért, hogy mennék vele a kertbe, ott a földön fekvé jól lehet hallani. Engedtem a legény hívásának, mentem vele a kertbe, a fejemet a domb oldalához nyomtam, s a legény állítása valóban bizonyult. Délután 2-3 óra között már jobban lehetett hallani az ágyúk dörgését. Gyanítottam, hogy a várat felmentő németek jönnek, azzal áll szemben majd és csatázik a magyar hadsereg. Alig mentem vissza a telepemhez, távolról láttam, hogy Ring főhadnagy sietve jön a nyugati vonal felől. Hozzám érve tőle tudtam meg, hogy a főtáborba a futár megérkezett azzal a hírrel, hogy másnap délután 5-6 óra között itt lesznek a németek. Mihez még azt a megjegyzést tette, hogy hihetőleg itt lesz az eldöntő ütközet, s ha csatát veszünk, akkor... E szónál elakadt és elfordult, talán azért, hogy izgatottságát észre ne vegyem. Ismerve modorát, láttam, hogy ezenkívül még nagy eseményeknek kellett történni, hogy mi, azt a legények előtt megmondani nem

akarta. Nehogy idő előtt megtudják a leverő hírt, mire minden magyar ember szíve megdöbönt. Kis szünet után, amikor a főhadnagy izgatottságát leküzdötte, félrehívott, és elmondta, hogy Erdélyben Bem táborát a muszkák szétverték, emberei nagy részét megölték. Maga Bem nehezen menekült, jelenleg itt, a Vadászerdőben, Vécsey főtábornoknál van. Ezt a megdöböntő hírt hallva, szívem összeszorult, szólni sem tudtam, csak merően néztem főhadnagynom szemébe, hogy igazat mond-e? Bár tudtam, hogy szavában kételkedni nem lehet, végre is hinnem kellett a szomorú valót. Nagyot sóhajtva szerény zaklatott hazámra gondoltam, hogy mi vár még rá. Ring főhadnagy látva, hogy a váratlan hír ennyire hatott rám, azzal vigasztalt, hogy még minden jóra fordulhat. A másnapi csata fog dönteni sorsunk felett, de ha azt elvesztjük, akkor végpusztulás vár ránk, mert körül vagyunk véve ellenséggel. Ez utolsó szó, mit eddig tőle nem hallottam, csordultig tölté a keserűség poharát, mi ránk vár, hogy fenéig ürítsük. Mielőtt Ring főhadnagy telepemről távozott, figyelmeztetett, hogy másnap reggel 9 órakor kapom a napiparancsot, abban a további utasítást, aszerint intézzem dolgomat.

Másnap a vár összes ágyúí már reggel eldördültek, s nagy erővel folytatták a tüzelést, talán azért, hogy a közelgő német hadsereg megtudja, hogy a várat még nem adták fel, és azzal sürgessék a jöttüket. 10 óra lehetett, midőn a tüzérek kapták a parancsot, hogy a 6 és 12 fontos, valamint a vetágyúkat ütegekre össze kell állítani, s azzal a táborba vonulni, míg a nehézágyúk és mozsarak tovább lövik a várat. De ha csatát veszünk, be kell azokat szegezni és otthagyni. Szomorú parancs volt ez nekem, ki e mozsarakkal Komáromból Budára, onnan ide jöttem, s most örökre megváljak azon mozsaraktól, melyek elsők voltak Komárom ostroma alatt. Hatalmas hangjukkal, jól irányzott lövéseikkel az első bombász honvéd névnek hírt és dicsőséget szereztek. Most én némítsam el acélszeggemmel őket, hogy többé soha ne halljam hangjukat, miben annyiszor gyönyörködtem. De megmarad az emlék, és büszke is vagyok rá, hogy én dobtam az első bombát a németekre. Azzal szerettem volna az egész kamarillát összezúzni!

Délután 3 óra körül Vécsey tábora csatakeszen várta a már napok óta küzdő és abban már kifáradt honvédek, hogy velük egyesült erővel állják útját az előrenyomuló németeknek. Addig a futóárokból hátrahagyott honvédek a várból kitörő ellenséget tartják vissza.

Mielőtt a honvédek a csataterre mentek, már szárnyra kelt az a hír, hogy Bem tábornok itt van, és ő vezeti Vécsey táborát a csatába, míg Vécsey a várból kitörő ellent tartja vissza. Ezt a hírt örömmel fogadta mindenki, mert bízták Bem tábornokban, míg Vécsey rég elvesztette a hadsereg bizalmát. 5-6 óra között ért Temesvár alá a magyar hadsereg, hol állást foglaltak, s midőn a németek megérkeztek, kezdődött az elkeseredett harc. Ekkor a várból is kitört az ellenség, és Vécsey seregét támadta meg. A csata részleteit nem tudom leírni, mert a 24 fontos ágyúk mellett voltam, s azzal a kitörő ellenre tüzeltem, de láttam, hogy a várbeliek Vécseyt állásából kiszorították és a Vadászerdő felé visszanyomták. Később seregén áttörtek és hátba támadták. Aztán egyesültek a felmentő sereggel. Ez döntötte el a németek javára a csatát. A balszárnyon levő honvédek erősen tartották magukat késő estig, még a sötétben is harcoltak. A csatában kifáradt magyar hadsereg a nagy sötétben szétszórva vonult vissza, s menekült, ki merre látott. Ez volt az oka, hogy sokakat elfogtak és megölték a németek. De aztán tovább nem üldöztek, megelégedtek a győzelemmel és azzal, hogy a várat felmentették. A futóárokból levő tüzérekre, azaz miránk már nem is gondoltak, talán azt hitték, hogy ágyúinkat rég elhagytuk. Holott ágyúinkat és a mozsarakat csak este 10 óra után könnyes szemmel szegeztük be, és egész csendben hagytuk el, s mentünk a Gyárvárosra át. Ott több honvéd bajtársunkkal találkozáva, reggel 8 órakor értünk Békás alá. Ott megbámultuk az eddig nem látott több ezer, meg ezer harcedzett gyönyörű huszárt és gyalogos honvédeket, kik a veszített csata után setét éjben hadtestüktől elválva, másokkal összevegyülve szomorúan ültek meg feküdtek a földön, s pihentek. Addig a tábornokok és főtisztek, bent, Rékáson tanácskoztak. Hogy min és mit végeztek, azt később főhadnagymtól hallottam meg.

VILÁGOS UTÁN

Mikor ezt a falut (menekülés közben, Lugosról Szeged felé tartva Sándorházát) is elhagytam, a nap már lenyugodott, fáradt voltam, s nyughely után néztem. Az út mellett a szántóföldön szalmakazalban találtam éjjeli szállást. Ott elővettem tarisznyámat, hogy falatozzam, akkor bámultam csak tartalmát. Valóban koldushoz illően volt abban elcsomagolva az élelem. Egy rossz tarka kendőben volt a jó sült és fehér kenyér, ez alatt szabadon két darab szalonna és több darab fekete kenyér, ehhez só és paprika, mind a kettő rongyba kötve, külön takarva és vastag fonállal átkötve, hogy ki ne szóródjék. Ezek alatt nagy mennyiségű fokhagyma. Mindezt látva mosolyognom kellett, hogy a jó háziasszony milyen ügyesen beosztá, semmit ki nem feledett, mire az útban szükségem lehet. A jobb iránt érzésem még el nem vesztém, így a sülthez nyúltam előbb, s azt fogyasztám addig, míg benne tartott. Vacsora után jól elhelyezkedtem a szalmában, vánkos helyett tarisznyám fejem alá tettem, s nyugodtan aludtam hajnalig. Tovább folytattam utamat, ha jól emlékszem Billéten és Varjason át Perjámos felé mentem. E napon több kisebb-nagyobb csapat honvéddel találkoztam, az ezeket kísérő német katonák előtt, úgy, mint máskor, az út mellett megálltam, levettem rongyos sapkámat, s mindaddig kezemben tartottam, míg előttem elmentek. De ezek sem tartottak érdemesnek arra, hogy rám nézzenek. Már este volt megint, mikor Perjámoson kívül a homokgödörkhöz értem, ott egy mélyen kivájt lyukban húztam meg magam, s a csillagok világa mellett fogyasztám a tarisznya tartalmát.

Másnap Rác-Szent-Péter, Zarafalva, Nagy-Szent-Miklós, Német- és Szerb-Csanád falvakon mentem keresztül. Az utóbbit leégve találtam, hihetőleg a magyar hadsereg átvonulása alatt pusztult el a magyarelleses rác és oláh falu. Ezen túl az országút és a Maros folyó mellett van a régi időkből híres csanádi erdő, ennek sűrű fái és bokrai közé mentem, s ott megháltam volna. De aludni nem tudtam az állandó zörejtől körülöttem. Hihetőleg rókák voltak, melyek a szagra jöttek, s közben felriasztották a nyugvó őzeket, melyek bekegve szaladtak a sűrűbe, és törtek maguk előtt a száraz gallyat. Alig vártam, hogy virradjon, s tovább menjek. De lábaim megtagadták a rendes szolgálatot, meg voltak dagadva a nagy úttól. Talpam telve hólyaggal, a legkisebb göröngyöt is átéreztem a bocskor vékony talpán. Emiatt kénytelen voltam tovább pihenni a sűrűben, hol senki nem látott. Ledobtam magamról a bűzös ruhát, s eltávolítottam abból az apró kellemetlen vendégeket, melyek az útban folyton bosszantottak. Ezekről szabadulva könnyebben éreztem magam. Összeszedtem minden erőm, és mentem tovább Kis-Zombor felé.

Már dél volt, midőn odaértem, szomorú látvány tárult eléem, az ott lefolyt csata után a szép magyar köztség néhány magasabb épülete kivételével porrá égett. Rom és pusztulás mindenfelé, embert az elpusztult házak udvarán csak elvétve lehetett látni. Ezek az üszkös gerendákat hordták össze vállukon, mások szomorúan járkáltak a romok között, s nézték a borzasztó pusztulást.

Napnyugtakor Ferencszállás kertészfaluhoz értem, mely szintén földig leégve romokban hevert. Ember ott nem volt, ki tudná megmondani, hogy hová vagy merre menekült a szegény magyar nép, kiket a körülöttük lakó rácok úzhattak el és égethették fel a házaikat. Mikor a falu utolsó házáig értem, kutató láttam a szélső ház előtt. Örültem, hogy valahára jó ivóvízhez jutok, de sajnálatomra a vedernek feneke nem volt. De addig kerestem és kutattam a leégett ház udvarán, míg végre a kert árkában találtam, ha nem is tiszta, de elegendő vizet. Ez alkalommal az udvarban félig összeégett szalmamaradványt szemeltem ki éjjeli fekhelyül, hova azonnal leültem és elővettem az utolsó maradék sültet, míg a többi tartalékul maradt. Bár az előbbi is alig tudtam elfogyasztani, annyira átjárta az erős undorító szagú fokhagyma. Mikor szerény vacsorám bevégeztem, tarisznyám megint csak fejem alá tettem, úgy, mint másszor, és nyugodtan dültem le a kormos és füstös szalmára. Bár fáradt voltam, aludni itt sem tudtam azon gondolat miatt, hogy hova és kihez menjek Szegeden. Ezen törtem a fejem, s múlt az idő, éjjeli 11 óra lehetett, midőn tőlem távol, a romok közt, a házról lehullott száraz nád-

törmelék s az égett gerendadarabok közt zörej hallatszott. Erre hirtelen felültem, de oly sötét volt, hogy mit sem láttam, s tovább figyeltem. Nem tudtam elgondolni, ki járhat itt e borzasztó sötétben, hisz e romba dőlt faluban ember nem lakhat. Míg így találgattam, azalatt egyre közelebb hallatszott a szétszórt nád ropogása s egyes fadarabok felbillenése, aszerint, mint valaki arra rálépett. Már nem vettem tréfára a dolgot, erősen szorítám markomba görcsös botom azon szándékkal, bárki legyen, ha megtámad, védeni fogom magam. Így készen vártam a csendháborítót, ki ügyesen hátam mögé került és tarisznyám után kapott, hogy elvigye. De véletlenül egyik kezem rajta volt, így éreztem a tolvaj szándékát. Hirtelen felugrottam s egész erőmből ütöttem a tolvaj felé, kit a sötétben ugyan nem láttam, így kikerülte botom súlyát. A váratlan csapás után morogva vonult vissza, de hogy látta, nem üldözöm, mint veszett állat rohant nekem a borjú nagyságú kutya. Csak erős botom mentett meg, hogy a kiéhezett állat szét nem tépett. Így folyton védekezve lassan hátráltam, csak így sikerült az országuóra menekülnöm, hol még messze elkísért, de végre lemaradt. Én meg Deszk szerb község felé mentem, s az országuót mellett levő nádas partján ismét lefeküdtem, honnan reggel Deszk községbe értem. Ez szintén leégve, romokban hevert. A faluban egy lelket látni nem lehetett, csak kiéhezett ebek feküdtek, vagy ültek az elpusztult ház falánál, talán gazdáikra vártak. Hét óra lehetett, mire Szőreg nagy rác faluba értem. Ott folyt le a nevezetes szőregi csata a ráccokkal, innen hamar távoztam, hogy mielőbb Szegedre érjek, s ott a jó magyar városban megpihenjek.

Nyolc óra lehetett, midőn az újszegedi hídfőhöz értem, hol nagy meglepetés várt rám. A híd mindkét felén fegyveres német katonák és városhajdúk álltak, kik minden átmenőtől útlevelet vagy igazolványt kértek, hogy nem voltak-e honvédek? Már többen álltak ott és mentegették magukat, hogy honvédek nem voltak, megmondták nevüket és lakhelyüket, de ez mit sem használt. Végre rám került a sor, az egyik hajdú oláhul kérdé tőlem: „Jeszte la voi passzu?” Kis gondolkozás után mondtam: „Nü jeszté.” E szóra a többi közé lökött, s az ott álló katonák szuronyos fegyverek közt kísérték át a hídon, s azon túl a Tisza partján lefelé mentünk. Bosszankodva gondoltam, hogy ismét fogságba kerültem. A katonákkal én nem tudtam oly gyorsan menni, mint a többi fogoly, ezért a durva kísérek többször hátra vertek a puskaagglyal. Nemsokára egy sárga házhoz értünk, melynek kapuja felett sárga-fekete tábla függött, azt kétfejű sas díszíté e felirattal: „K. K. Platzkommando.” Most tudtam, hol vagyok, aggódva léptem a kapu alá. Balról az őrtálló katonára járkált föl és alá, jobbról az iroda volt. Ezen túl az udvar, mely tele volt összefogott emberekkel, kiket honvédeknek gyanítottak, s ide hoztak, hogy magukat igazolják. Volt ott úr, napszámos és koldus, de „oláh” csak magam voltam. Az értelmesebb osztály szerényen félrevonult s lassan beszélgetett, látszott arcukon az aggodalom. A szegény nép csoportokban állt vagy ült a kövezeten. Én az utóbbiak közé mentem, de bármily rongyosak voltak, félrehúzódtak s megvetően néztek és gúnyoltak. Már 9 óra volt, s még nem tudtuk, mi történik velünk. A nép megunt a hosszú várakozást, többen elővették száraz kenyerüket, s egykedvűen falatoztak. Ezt látva, én is elővettem tarisznyám tartalmát, nem gondoltam arra, hogy az útban fejem alatt el is romolhatott. De volt mit látnom! A szalonna formáját elveszté, már olvadófélben volt, a fekete kenyér a szárazságtól már morzsává tört, a fokhagymából undorító nyálka lett, a só és paprika mindezzel összevegyült, s mikor megbolygattam, iszonyú bűz terjedt el körülöttem. A jobb ízlésűek orrukat befogták, mások szidtak minden oláht, hogy veszttem volna ott, honnan jöttem. Mindezt bamba arccal hallgattam, szólnom nem volt szabad, nehogy magam eláruljam. A sok rám szórt szidalomnak a kapu alatt álló őr vetett véget azzal, hogy erősen ütött kezével fegyverére. Ez tisztelgés volt a kapun belépő két tizedesnek, kik az irodába mentek. Ekkor előjött a szolgálattelvő két baka, kik az iroda ajtaja elé álltak, s várták a parancsot. De úgy látszik, még valakit várhattak, mert az egyik szolga többször a kapun kinézett. Egyszerre hirtelen visszaugrott s intett az őrnek, ki tisztelgésre készen állt, míg nekünk csendet parancsolt. Lett is olyan csend, mint a síralomházban, melyben az elítélt hóhérját várja. Így vártuk mi a kapun

belépőt, ki nem volt más, mint egy jól kihízott, vörös képű s még vörösebb orrú őrmester, ki erősen fújta és szuszogott a kövérségtől. Ment az irodába, honnan székek tologatása és az őrmester recsegő hangja hallatszott ki. Készültek a nagyszerű munkára. Az ajtó előtt álló két szolga leste a hatalmas őrmester parancsát, ki nemsokára így kiáltott: „Vorführen!” E parancsra a két erős szolga, mint a véredek, rohantak a közel álló foglyok közé, s mindenik egyet fogott galléron, és vonszolta a vörös képű Pilátus elé. Az a szoba közepén egy széken foglalt helyet, folyton nézte vizsla szemével, melyik szerencsétlen fogoly lesz alkalmas a besorozásra, az esetben is, ha nem volt honvéd.

A káplárok, kik magyarul tudtak, azt a kérdést intézték a foglyokhoz: „Van-e útlevéle? Mi a neve? Hová való? Hány éves? Volt-e honvéd? Honnét jött és hová megy?” Ezekre a kérdésekre kellett válaszolni, s azt könyvbe vezették a személy-leírással együtt.

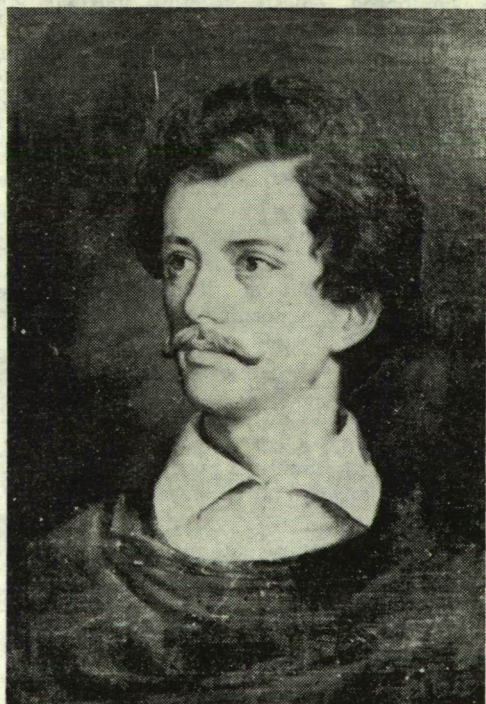
A kihallgatás után azon egyéneket, kiket az őrmester bakának alkalmasnak vélt, azt az udvaron levő fászkamrába zárták, s mint tudomásomra jutott, addig tartották, míg az utolsó embert is kihallgatták. A törődöttnek látszó emberek igazolványt kaptak, s azzal a szolgák a szobából kilökték őket. Az alkalmasakat a várba kísérték, s besorozták katonának. Újra és újra kettőt vezettek elő, nekem sikerült a tömeg háta mögé menni, hogy később kerüljön rám a sor. Azalatt egyre gondolkoztam, hogy milyen nyelven fognak megszólítani. Bizton hittem, hogy oláhul, hiszen látják, hogy oláhnak vélnék. Igen ám, de ezen a nyelven csak álnevem és lakhelyem tudom megmondani; erre volt házigazdám tanított meg Temesvárott.

Így biztos voltam abban, hogy kiderül turpisságom, s azonnal visznek a fászkamrába. Most szidtam az oláh ruhát, mely ilyen zavarba hozott, de sorsom kikerülni nem lehet, megnyugodtam végzetemben. Már dél felé járt az idő, midőn egy hozzám hasonló egyénnel a két „fogdmeg” egyike nyakon csípett, és lökdösött a szoba felé. Oda bottal bemenni nem volt szabad, azt egy szolga oldalt oly ügyetlenül kapta ki kezemből, hogy annak vége a lábam elé került. A kövezetre buktam, orrom vérzett, ködmönöm ujjával töröltem meg s mázoltam szét arcomon. E véletlen eset miatt elém került a fogolytárs, kit már vallattak akkor, midőn én a szobába léptem. Az ott ülő őrmester mérgesen kérde a szolgától: „Was fehlt den Walachen?” Mire azt a választ kapta: „Er ist besoffen und ist gefallen.” Ezalatt folyton nézett rám az őrmester, nem fedez-e fel bennem honvédet? De látta, hogy megtört, beteg, vézna oláh áll előtte. Felhagyott a szemlével, de annál gyorsabban nézett vagy inkább szaglászott maga körül, felkelt székéről, és szimatolva kutatta a szoba sarkait. De mit sem látott, így visszaült. Ekkor jutott eszébe, nem rajtam érzi-e a büzt, mit már az udvaron levő nép sem állt meg szó nélkül. Alig futott át e gondolat agyamon, az őrmester felugrott, és mérgesen kérde az ajtóban álló legényektől: „Was für ein infamer Gestank ist hier, was nicht zum ausshalten ist?” A szolgák csak rám mutattak: „Der walach!” Erre az őrmester az asztalon levő vonalzó mérgesen felkapta, és azzal arcul ütött, s megparancsolta a szolgáknak, hogy dobjanak ki. Rögtön teljesítették a parancsot, s a kapu alatt hevertem. Mikor felkeltem, a kapuig taszították, mikor meg azon kiléptem, az ott álló őrfegyveres agyával egész erővel ütött oldalba úgy, hogy a járdára buktam. Sok bámész nép állt és nevetett, nézett, de egy se jött segélyemre. Hallottam, amint mondták: „Hadd vesszen az oláh, úgyis ellenségünk!” Végre egy jószívű hajósnak látszó ember emelt fel a földről, s a híd felé vezetett, kinek a hídnál rossz magyarsággal mondtam: „Vezessen a Mari néni kocsmájába”, mely alig volt tőlünk ötvenlépésnyire.

Delet harangoztak, mikor a ház elé értem, a jó ember tovább ment, míg én a kocsmába nyitottam, melyből már az utolsó vendégek is távoztak. A kocsmárosné krétával a fekete táblára írt éppen, hihetőleg adósaí nevét. Mikor, még kezében a krétával felém jött, nevén szólítám, s kértem, lenne szíves szobát adni, mint látja, beteg vagyok. A kocsmárosné ingerülten mondá: „Ha beteg, menjen ispotályba, itt helye nincs!” Ezzel elfordult s ment vissza előbbi helyére. De csakhamar felém fordult, talán feltűnt neki, hogy tisztán magyarul nevén szólítám, s kérde: „Hát maga hol tanult magyarul?” Erre a kérdésre talán nevetni tudtam volna, ha a

kapott ütlegek után fájdalomam nem olyan nagy. De így tréfálni kedvem nem volt, megmondtam, hogy magyar vagyok, s azon honvédtüzérek egyike, kik ezelőtt négy hónappal itt a Tisza partján nagy ágyúkkal voltunk, s az időben szállásadómmal, Csiszárral és az ő vejével többször itt boroztunk. Most, mint látja, bujdosó vagyok a hazában, s magához jöttem azon reményben, hogy házában egy időre menhelyet találok. Míg ezt mondám, folyton rám nézett, s midőn felismerte bennem a volt tüzért, e szavakkal csapta össze kezét: „Ha maga nem mondja kicsoda, úgy soha meg nem ismertem volna ebben az átkozott oláh ruhában. De mondja csak, mi baja az arcának, hisz tele van vérrel!” Elmondtam a velem történeteket, s hogy annak vagyok betege. Még tovább kérdezett volna a jó asszony, de ismételve kértem a szobát, miről is a nagy beszédben megfeledkezett. Másnap a jó asszony derék veje, Csiszár jött hozzám, s mindketten örültünk a szomorú viszontlátásnak. Elmondtam a majd hihetetlen esetet, mely velem a térparancsnoki hivatalban történt. „Mindezt feledni tudnám, ha igazolványt kaptam volna, de azt nem adtak, így szabad nem vagyok, s bujdosnom kell, nehogy a németek ismét elfogjanak.” Sajnálkoztak sorsom felett, s ők is elmondták a város szomorú sorsát. Tele van német katonával, kik feldúlják a házakat, keresik az eldugott fegyvert és a volt honvédeket. Üldözik azt is, ki honvéd nem volt. Evégett embert az utcán alig látni, de annál több szerencsétlen fogoly honvédet és polgárokat, kiket naponta a városba hoznak, és kísérik a várba. Onnan gőzhajón Szolnokra, s tovább, Pestre szállítják. Fájdalmasan hallgattam e rémhírt, s nem volt szavam, csak egy sóhaj: „Szegény hazám!”

MAJOR ISTVÁN
48/49. tüzér hadnagy

PETŐFI-KÉP A MAJOR-HAGYATÉKBÓL. A
FESTMÉNY LÁTHATÓAN AZ ISMERT BARA-
BÁS-RAJZRÓL KÉSZÜLT. ÉRDEKESÉGE: 1850
—52-BEN MÁR A CSALÁD BIRTOKÁBAN VOLT